

İŞTİRA AKREDİTİFLERİNDE RISK VE BELİRSİZLİK DURUMU

Akreditif işlemlerinde “iştirah” ödenmesi gereken bir bedelin bir başkası tarafından satın alınarak ödenmesi gereken zamandan önce ödenmesidir. Akreditif, genel olarak ICC'nin akreditifler için yeknesak kuralları olan UCP (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits)'ye tabi olarak açılan şartlı geri dönülmez banka taahhüdüdür. UCP'de iştirah (negotiation) “uygun bir ibraz altında poliçelerin (görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin) ve/veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken banka iş gününde veya daha önce görevli banka tarafından lehtara avans ödeme yapılarak veya avans ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınması anlamına gelir.” şeklinde tanımlanır. İştirah konusu ülke hukuklarında farklılık gösterebilir, dünya çapında değişik yargı yerlerinde farklı tanımlamaların yapıldığı mahkeme kararlarında görülebilir¹. Akreditif işlemlerinde iştirah, UCP'de tanımlandığı haliyle uygulanır. Akreditif uygulamasında bazı durumlarda iştiraha ilişkin belirsizlik durumu olabilir, özellikle teyit bankası ve akreditifin lehtarı açısından önemli olan bu durum kısaca şöyle özetlenebilir; iştirah konusu paranın ödenmesi gereken yerde ödenme zamanının kesin olmaması veya hiçbir zaman gelmemesidir. Bu durum nihai borçlu bankanın (çoğunlukla amir banka) mali yetersizlik, iflas veya mücbir sebep veya yasal nedenlerle faaliyetinin kesintiye uğraması nedeniyle olabilir. Bu belirsizlik durumudur. Doğru yönetilmesi gerekir. Genel olarak risk durumu çok açık olmakla birlikte akreditif işlemlerinde ve özellikle de teyitli akreditif işlemlerinde bu “belirsizlik” durumu dikkatten kaçabilmektedir. Bir iştirah akreditifi, içerisinde mutlaka bir görevli bankanın (nominated bank) olduğu ve kullanım yöntemi “by negotiation” olan bir akreditiftir. UCP'ye göre bir amir bankanın iştirah yükümlülüğü yoktur çünkü nihai borçludur. İştirah olması için bir başkasının borcunun satın alınması gerekir. Bir akreditifin altında ibraz edilen belgelerin iştirah edilmesi kıymetli evrakların iştirah edilmesinden farklıdır. Kıymetli evrakların iştirahında bir takibe konu olabilecek bir kambiyo senedi vardır oysa akreditif işlemlerinde kabul akreditifleri hariç diğerlerinde kıymetli evrak yoktur. Kabul akreditifi dışında “by negotiation” yöntemi ile kullanımda bulunan akreditifler altında yapılan iştirah kıymetli bir evraka dayalı değildir. Amir banka veya nadiren görevli banka dışında borçlu bir bankanın taahhüdüne dayalıdır. Taahhüdü satın alınan tarafın kontrolü dahilinde veya haricinde faaliyetinin kesintiye uğraması veya ulaşılamaması halinde takibe konu olacak bir kambiyo senedi olmayacaktır.

Yukarıda belirsizlik durumunu tanımlarken iştirah konusu paranın ödenmesi gereken zamanın kesin olmaması veya hiçbir zaman gelmemesinden kastımız böyle bir durumdur, yani görevli banka iştirah yaparken iştirah konusu bedelin borçlu tarafından kabulü henüz söz konusu değildir, oysa kıymetli evrakların iştirahında kabul edilmiş kesin bir borç vardır, ödenme zamanı (ödeme vadesi) kesindir, belirsiz değildir.

¹ Leading Court Cases on Letters of Credit, King Tak Fung, sh.36-37

İştira akreditifinde ödeme zamanı veya vade, belgeler borçlu bankaya ulaştıktan sonra belirlenecektir. İştira akreditiflerinde zaman zaman gördüğümüz poliçe (draft at sight) yanılmamalıdır zira iştira akreditiflerinde poliçe düzenlenmiş olsa dahi ortada kabul edilen ve daha iştira edilebilecek bir kıymetli evrak yoktur. İştira akreditiflerindeki poliçeler sadece düzenlenen taslaklardır, kabul edilmiş kıymetli evrak değildirler.

ICC görüşleri ve brifing notlarında da görüldüğünde ödemeli poliçelerin (sight drafts) kullanılmaması önerilmemektedir çünkü o poliçeye bir kabul durumu yoktur.

İştira akreditifi işlemlerinde iştira, kıymetli evraklar hukukuna değil lehtar ve iştira eden arasındaki özel sözleşmeye dayanır. Gerekirse rücu, ödeme zamanına ilişkin belirsizlik, riskler ve önlemler bu özel sözleşmede tanımlanmalıdır.

Teyitsiz akreditiflerde bu bir ölçüde sağlanabilir ancak teyitli akreditiflerde bu gerek lehtar gerekse de teyit bankası için bir sorundur, çünkü teyit bankasının taahhüdü bir iştiranın geri dönölmez olarak yapılacağına ilişkindir.

Uygulamada hemen hemen hiçbir banka iştira akreditifine teyit verirken ödeme zamanına ilişkin belirsizlik riskini lehtara yansıtmak özel bir sözleşme yapmaz.

Teyit bankası bu tür bir sözleşme yapmak isterse zaten büyük ölçüde lehtar tarafından kabul görmeyecektir, zira iştiranın borçlu bankanın ödeme zamanına bağlı olmasını söylemesi gerekecektir ki bunu lehtar kabul etmeyecektir çünkü böyle bir durumda borçlu banka ve ülkesinin riskini alacaktır ki teyidin bir anlamı kalmayacaktır.

Oysa ki gerçekte örtülü de olsa tam olarak durum budur. Bir akreditif lehtarı ülke ve amir banka riskini taşımak istemediği için bir banka teyidine ihtiyaç duyar. Böyle bir durumda yani bir İştira sözleşmesinin söz konusu olması halinde lehtar bu durumun farkında olacak ve kabul etmeyecektir.

Teyit bankası nerede zor durumda kalabilir?

Özellikle borçlu bankanın iflası ve/veya mücbir sebep hallerinde ödeme zamanına ilişkin belirsizlik ile karşılaşacaktır. Lehtarın iştira talep etmesi halinde nasıl fiyatlama yapacağını ve riski bertaraf edeceğini bilemeyecektir.

İçerisinde iştiranın yapılmasına ilişkin fiyat ve süre gibi özel şartlar olmayan [ki genelde yoktur] teyitli akreditif işlemlerinde iştira, lehtarın talep etmesine üzerine gayrikabili rücu olarak yapılan düşümlü bir ödemedir.

Düşüm, borçlu banka tarafından ödeme yapılması gereken ve tahmin edilen süreye göre hesaplanan içerisinde faiz ve komisyon dahil olan maliyettir.

İştira bankası iştira yaptığında kendi kaynağını kullandığı için bu bir bakıma bir avans ve kredisidir. Eğer borçlu banka, iflas veya mücbir sebep veya bir başka nedenle faaliyetinde kesintiye uğrarsa iştira bankası maliyeti hesaplayamayacaktır.

Lehtar nerede zor durumda kalabilir?

Lehtar tarafında da risk vardır, önceden yazılı olarak mutabık kaldıkları veya akreditifte belirtilen bir fiyat yoksa iştira bankasının düşünüm olarak hesaplayacağı maliyetin bir sınırı olmayacaktır veya yukarıdaki nedenlerle zaten hesaplayamıyor olabilir, bu nedenle yüksek bir maliyet çıkarabilir.

İştira yapılmasını istemeyen bankanın yüksek fiyatlama yapmasına engel bir durum yoktur. Lehtarın uygun olmayan fiyatı kabul etmemesi halinde iştira işlemleri yapılamayacaktır ki bu da teyidin anlam ifade etmeyeceği anlamına gelecektir.

Sonuçta, teyit veren bankanın ve lehtarın iştira akreditiflerinde bu durumun farkında olması, risk ve maliyet değerlendirmesini buna göre yapması gerekir. Bir teyit normal şartlarda bir lehtar tarafından ülke ve amir banka risklerini ortadan kaldırmak veya azaltmak için talep edilir.

Oysaki yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedenlerle geri dönülmez bir taahhüt olan teyit bazı durumlarda anlam ifade etmeyecek veya çalışamayacaktır. Bu nedenlerle iştira akreditiflerine teyit alırken veya verirken bu hususların öngörülmesi, gerekirse “by payment” veya “by acceptance” gibi diğer kullanım yöntemlerinin tercih edilmesi daha uygun olabilecektir. 1 Mayıs 2024

Abdurrahman Özalp

ICC Türkiye Bankacılık Komisyon Başkanı

www.abdurrahmanozalp.com